

Varmt ute - hett inne

Temperaturen steg flere hakk da dagens heteste tema kom på bordet: Den amerikanske psykologforeningens problematiske forhold til tortur.

TEKST:

Astri Vannebo

FOTO:

Linda Schade

PUBLISERT 1. mai 2008

NORDISK SAMARBEID: President Tor Levin Hofgaard og avtroppende generalsekretær Tove Beate Pedersen tok vel imot sine nordiske gjester. Videre fra venstre følger den svenske generalsekretæren Ørjan Salling og hans danske kollega, Marie Zelander. Bak henne til høyre, gjenkjenner vi Lars Ahlin, president i den svenske psykologforeningen. Island følger med sin generalsekretær, Guðfinna Halla Þorvaldsdóttir og sin president Pétur Tyrfingsson. Og ytterst til høyre den blide danske, president Roal Ulriksen.

Med unntak av Finland var alle på plass. Tidsskriftet har tidligere møtt både svenskens president, Lars Ahlin, og danskens, Roal Ulriksen, da de under landsmøtet roste demokratiet i den norske foreningen – og priste det nordiske samarbeidet. Så alt er bare

fryd og gammen? Tidsskriftet fikk sitte hos da den norske presidenten la fram en av sine hjertesaker. Ville han få sine nordiske samarbeidspartnere med på laget?

Spørsmålet er: Hvordan forholde seg til den amerikanske psykologforeningens noe uavklarte standpunkt til tortur? Kan de nordiske foreningene samle seg om et felles initiativ? Tor Levin Hofgaard la ikke skjul på sitt eget engasjement da han ledet drøftingene med sine nordiske kolleger. Han har også tidligere bidratt til å løfte akkurat denne saken opp på dagsordenen. Etter at han tidligere i år skrev en sak på bloggen under den megetsigende tittelen «Skal det være litt tortur?», ble han først invitert som gjest i NRKs «Sånn er livet», siden i Kanal24. I bloggen rettet han søkelyset mot amerikanske psykologers deltakelse under tortur, og den amerikanske psykologforeningens manglende evne eller vilje til å si helt klart fra hvor de står i denne saken. Reaksjonene var merkbare.

– Jeg fikk en rekke henvendelser etter at bloggen ble lagt ut, og ble glad for de positive reaksjonene jeg fikk fra kolleger, etter at vi så klart ga uttrykk for vår holdning mot psykologdeltakelse under tortur, sa han den gang, og lovet å ta saken opp med sine nordiske kolleger, med sikte på å komme fram til en felles nordisk holdning foran sommerens kongress i den europeiske psykologføderasjonen.

Joar Øveraas Halvorsen møtte fra menneskerettighetsutvalget i Norsk Psykologforening, og fortalte hvordan saken står per i dag, og at han på oppdrag fra foreningen har framskaffet informasjon om hvordan man formelt sett bør gå fram i en eventuell reaksjon mot den amerikanske psykologforeningen, APA, og hvordan et eventuelt «statement» bør utformes.

Hva er tortur?

De nordiske drøftingene gikk i to baner. På den ene siden: Hva er egentlig fakta her – og hvilken dokumentasjon foreligger? På den andre siden: Hvordan går man fram for å si ifra om noe uakseptabelt, uten at det oppfattes som en innblanding i indre anliggende hos en annen forening, og uten å bli tatt til inntekt for ulike fraksjoner, eller for ulike agendaer som noen utenfor foreningen måtte ha, og som de nordiske foreningene ikke kjenner til?

Joar Øveraas Halvorsen fremholdt at saken var belyst og dokumentert svært grundig, både fra Røde Kors og ut fra nedgraderte dokumenter fra det amerikanske Forsvaret. Det er hevet over tvil at amerikanerne har benyttet tortur i forhør av fanger, for eksempel på Guantanamo-basen. At psykologer har medvirket i torturen, er også dokumentert. USA har riktignok undertegnet Genèvekonvensjonen, men til forskjell fra andre land har de noen reservasjoner når det gjelder definisjonen av tortur i FNs torturkonvensjon, med den følge at USAs president kan si at «USA driver ikke med tortur» – til tross for at alle andre i verden mener de gjør det.

Fanger som holdes utenfor amerikansk jord, er også i amerikansk praksis utelatt fra Genèvekonvensjonen. Fangene på Guantanamo og andre steder regnes av USA ikke som krigsfanger fordi de anses som «ulovlig stridende» – og de beskyttes følgelig ikke av

Genèvekonvensjonen. De beskyttes derimot av FN-konvensjonen, hvor altså USA har reservert seg mot torturdefinisjonen.

Et springende punkt er nettopp dette: Hvordan definerer en tortur? Amerikanske myndigheter regner ikke psykisk tortur som tortur uansett hvor ekstrem den er. Heller ikke det å påføre noen fysisk smerte anses som tortur, bare om det skulle medføre «ekstrem fysisk smerte».

Reglene - eller loven?

Den amerikanske psykologforeningen tar i sitt etiske regelverk avstand fra tortur. Så langt, alt vel. Men de sier samtidig at dersom de etiske reglene kommer i konflikt med amerikansk lov, så er det loven som gjelder. I tillegg kan de følge såkalte «lovlig gitte ordrer» som strider mot de etiske prinsippene. Rett skal være rett: Foreningen har selv flere resolusjoner hvor de tar avstand fra og fordømmer psykologers deltakelse i tortur, men ifølge Joar Øveraas Halvorsen er det såpass mange finurlige detaljer i disse resolusjonene som er kritikkverdige, at han sterkt oppfordrer de nordiske psykologforeningene til å forfølge saken videre. Foreningen har mottatt mange «statements» og uttalelser og spørsmål om saken. Men så lenge de bare kan svare at de er «mot tortur», stanser det der.

Han understreker videre at Menneskerettighetsutvalget i Norsk Psykologforening har hatt denne saken på dagsordenen en god stund allerede.

I tillegg til drøftingene omkring sakens fakta drøftet de nordiske lederne også mer prinsipielle spørsmål. Det å blande seg inn i andre foreningers prosesser uten å kjenne til om, og i så fall hvilke, eventuelle andre agendaer som kan ligge under de spenningene som er der, ble trukket frem som problematisk. Ingen i møtet stilte spørsmål ved om man skulle mene at psykologer ikke skal delta i tortur, men det å kritisere amerikanerne direkte, uten først å få dem på banen med «sin versjon», ble av flere ansett som uheldig og utidig. Likevel var dagens ordstyrer ikke så urolig for å være kritisk til APA, noe som kom tydelig til uttrykk.

– Gode venner sier til hverandre når gode venner trår feil. Akkurat slik den amerikanske ambassadøren hevder, der han irretsetter norske myndigheter når han mener de trår feil i sin utenrikspolitikk. Hvis den amerikanske psykologforeningen får problemer med å godta kritikk eller innspill fra de nordiske landene, så vil jeg si det er deres problem, og ikke vårt. Jeg mener dette ikke så mye handler om den amerikanske psykologforeningen som om psykologrollen som sådan, og om tilliten til psykologer rent globalt. For meg er det mer sånn: Jeg kan ikke *la være* å gjøre noe, sa Tor Levin Hofgaard.

Then we'll take Berlin ...?

De nordiske presidentene samlet seg til slutt om en «flertrinnsrakett», hvor hensikten helt klart ikke er å *støte* sine amerikanske kolleger, men snarere å *støtte* dem fram mot et tydeligere etisk regelverk. I første omgang utformes det nå et omfattende brev, som i

tillegg til å inneholde solid dokumentasjon for å underbygge hva som er utgangspunktet for å henvende seg, også framsetter klare og konkrete spørsmål, som setter problemstillingen tydelig på plass: Følger foreningen Genèvekonvensjonens og FNs definisjoner av tortur? Eller følger de sine egne myndigheters reservasjoner i forhold til definisjonen? Og hva ligger det i punktet om at amerikanske lover hersker over foreningens eget etiske regelverk, som tar avstand fra tortur, samt i prinsippet om at de kan følge «lovlig gitte ordrer»?

I beste fall vil disse spørsmålene føre til nye og klargjørende runder i den amerikanske psykologforeningen, hvor det også finnes mange gode krefter som leter etter allierte i denne saken. I verste fall bekrefter den at praksis og regelverk er slik det framgår av dokumentasjonen. I så fall vil den nordiske presidentgruppen framlegge saken til behandling når den europeiske psykologkongressen åpner i juli, med alle sine 34 medlemsland representert.

Les mer

<http://www1.umn.edu/humanrts/usdocs/tortres.html>

<http://www.hrw.org/eng-lish/docs/2004/05/24/usint8614.htm>.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 45, nummer 5, 2008, side 604-605

TEKST:

Astri Vannebo, JournalistMaster of Management

FOTO:

Linda Schade